

HET DAGELIJKS LEVEN IN HET BEZETTE GEBIED

De gevolgen van de bezetting voor het dagelijks leven van het Nederlandse volk was voor de diverse bevolkingsgroepen verschillend. Er waren er, die hun gewone dagelijkse bezigheden tot de laatste maanden van de oorlog voortzetten. Vooral in de eerste jaren bleef het leven van-dag-tot dag, voor de meerderheid tenminste, grotendeels gelijk aan dat van voor de oorlog met uitzondering van de veranderingen, die de distributie en de avondklok meebrachten. Geleidelijk aan werden meer burgers door de maatregelen van de bezetter getroffen, totdat de toestanden als gevolg van de bezetting en de oorlogsvoering in de laatste oorlogswinter het leven van bijna alle inwoners van Nederland beheersten. In de regel hadden de boeren en de overige plattelandsbewoners minder van het nieuwe regime te lijden dan hun landgenoten in de steden. Veel mensen op het platteland zagen zelden een Duitse soldaat of politieambtenaar. Omgekeerd hadden de bewoners in de grote steden vaker persoonlijk contact met Duitse ambtenaren dan de plattelandsbevolking of de bewoners van middelgrote en kleine steden. Stadsbewoners zagen de NSB vaker in actie en hadden meer te lijden van de distributie, omdat zij niet rechtstreeks bij de producenten konden aankloppen voor aanvullend voedsel.

Persoonlijke familierelaties waren eveneens van invloed op de algemene reactie op de bezettingsmacht. Joden, Communisten en gezinnen waarvan de jongemannen gedwongen werden in Duitsland te werken, werden van meet af aan rechtsreeks bedreigd. Familieleden van illegale werkers of gijzelaars hadden soortgelijke zorgen. Maar voor de meesten bestond er weinig reden tot bezorgdheid om vaders, echtgenoten en zonen tot het jaar 1943, toen de arbeidsinzet radicaal werd aangepakt. Materieel gebrek bracht de meest tastbare veranderingen in de dagelijkse gewoonten teweeg, vooral in de steden. Het gezinsleven kwam nog meer in het middelpunt te staan dan voor de oorlog.

Verduistering en avondklok hielden de mensen binnen. Het reizen werd moeilijker daar fietsbanden versleten raakten, fietsen verstopt werden, treinen overvol waren en trams na donker niet meer reden. Bovendien was het amusementsleven minder gevarieerd en slechter van kwaliteit. Desondanks nam het bezoeken van bioscopen en het bijwonen van sportevenementen tussen 1941 en 1943 in bijna verdubbelde mate toe, hoewel de ondergrondse pers de bevolking aanmaande weg te blijven van dergelijke openbare gelegenheden en de Nazi-films te boycotten. De behoefte aan ontspanning was te groot. Binnenshuis werd de woonruimte kleiner.

Des winters moesten meer gezinnen ter besparing van brandstoffen in één vertrek leven dan vóór de oorlog. Vaak moesten zij hun woonruimte delen met andere gezinnen als gevolg van evacuatie en het groeiende woningtekort. Naarmate men huiselijker werd, nam de verkoop van boeken toe, tot het papiertekort in 1942 een beperking van het aantal uitgaven nodig maakte. Geschiedwerken, reisverhalen en leerboeken werden veel gevraagd. De goederenschaarste gecombineerd met een gebrek aan werkgelegenheid naar eigen keuze bracht een groter aantal mensen tot misdadige activiteiten, gewoonlijk economische misdrijven, zoals diefstallen. In 1942 werden bijvoorbeeld bijna driemaal zoveel strafzaken bij de arrondissementsrechtbanken aanhangig gemaakt als in 1939.

Het tekort aan materialen maakte ook het huishouden moeilijker, daar het boodschappen doen veel tijd kostte en de verkrijgbare goederen van slechte kwaliteit waren. De samenstelling van de maaltijden eiste meerwerk en vindingrijkheid. Zeep en andere huishoudelijke artikelen werden schaars, evenals andere, meer luxe goederen zoals tabak en alcohol. Door de textieldistributie werd het verstellen van kleren belangrijker. Vele gezinnen begonnen hun eigen groente te telen als aanvulling op hun rantsoenen.

Kinderen en 'tienaars' hadden in sommige opzichten minder van de bezetting te lijden dan de volwassenen. Op de meeste scholen ging het onderwijs tot de winter 1944-45 gewoon verder en vele jongeren konden normaal hun vrije tijd blijven besteden aan kerkelijke organisaties en sportclubs. Zelfs in de Padvinderij, die door de bezetter ontbonden was, bleven de jongelui informeel bij elkaar komen. Aan de andere kant werden vele jongeren uit stadsgezinnen met weinig inkomen het slachtoffer van de demoralisatie in oorlogstijd, vooral wanneer hun vader in Duitsland werkte. Konden kinderen nog betrekkelijk tegen de ontberingen van de bezetting beschermd worden, ook hieraan kwam een einde tijdens de laatste oorlogswinter, toen vele scholen gesloten waren en oudere kinderen vaak medeverantwoordelijk werden voor de voeding van de gezinnen.

Vanaf juni 1944 werden mensen van alle leeftijdsgroepen door het uitvallen van de voorziening in normale levensbehoeften getroffen, met name in het noordwestelijke deel van het land. De telefoonlijnen werden na de invasie afgesneden. De frequentie van de treinen werd beperkt en tenslotte reden er geen treinen meer, evenmin als trams. De mensen bleven zoveel mogelijk thuis. Had men iets te doen in nabije plaatsen, dan ging men te voet, trachtte mee te rijden met Duitse leger treinen of men reisde per schip. Het gas- en elektriciteitsverbruik werd steeds meer beperkt totdat de toevoer gedurende de herfst en winter van 1944 in

vele streken geheel werd afgesneden. Intussen gingen de voedselrantsoenen omlaag tot zij een derde van de rantsoenering in 1940-41 bedroegen.

De meeste gezinnen ontvingen slechts een fractie van de hun toegewezen rantsoenen. In wanhoop hakten de mensen in de steden de bomen om in parken en straten, sleepten het houten plaveisel tussen de tramrails weg, vernielden leegstaande huizen van gedeporteerde Joden en stalen al het hout, dat zij konden vinden. In deze periode besteedde de bevolking in de steden praktisch al haar energie aan het verkrijgen van voedsel en brandstof om het naakte leven te redden.

De verslechtering van de algemene gezondheidstoestand bracht voorveel mensen in bezet Nederland nieuwe zorgen met zich mee. De verspreiding van besmettelijke ziekten met de daaraan verbonden noodlottige gevolgen nam de gehele bezetting in omvang toe. In 1943 werd het land door een epidemie van kinderverlamming getroffen. Tuberculose kwam algemener voor, ondanks een uitgebreid doorlichtingsprogramma. In 1944 stierven velen aan difterie doordat een kwaadaardige variëteit van deze ziekte uit Duitsland was meegevoerd. Het sterftcijfer steeg aanzienlijk in 1944 en begin 1945. Dit was het gevolg van de cumulatie van ondervoeding en het veelvuldig voorkomen van besmettelijke ziekten.

Bron: De Nederlanders onder Duitse bezetting